

Documentatiesysteem met de OAS.

Bij het Bouwcentrum in Rotterdam had ik wat lesprogramma's gedraaid terwijl ik op zoek was naar ander werk. Er lag bij DGIS een aanvraag van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) voor de technische ondersteuning in de verbetering van het documentatiecentrum van de bouwkunde afdeling van de universiteit in Tegucigalpa. Gewapend met veel informatie van het Nederlandse Bouwcentrum over hoe zij hun internationale bouwkunde documentatiesysteem hadden opgezet, kwam ik in de hoofdstad aan. Op de universiteit had men echter al bedacht hoe het eruit moest komen te zien en een afwijkend idee was niet welkom.

Hun archief en zoekstelsel bestond uit kaartenbakken vol met A5 kaarten, waarbij langs de vier zijanten veel ponsgaten zaten die aan nummers waren gekoppeld. Die nummers stonden voor onderwerpen; een beperkt aantal. Als een document niet een van die onderwerpen behelsde werd het gaatje naar de rand toe geopend zodat er een sleufje of inkeping ontstond. Voor het zoeken van een document stak je dan een breinaald door het gat van het gekozen onderwerp en zo viste je dan een hele reeks kaarten uit de bak die allemaal wel iets van dat onderwerp hadden.

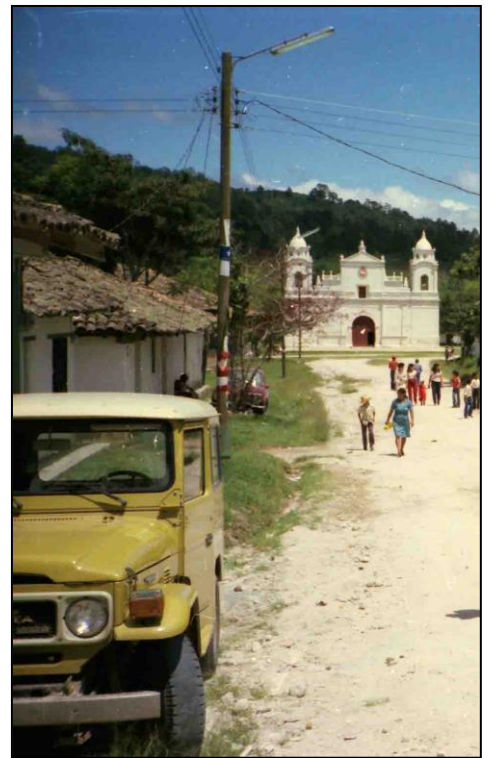
Die procedure herhaalde je dan op de uitgeviste kaarten voor het volgende onderwerp en dan weer voor het volgende. Zo hield je dan een kleine collectie documentenkaarten over en kon je die documenten gaan opzoeken in een kast waar ze op ISBN gearchiveerd waren. Nogal omslachtig, want je kon alles ook direct op onderwerp of thema archiveren, en dan meteen dat onderwerp opzoeken. Het was heel veel werk om die kaartjes te maken en ze gingen snel kapot.

Archiveren op onderwerp was handiger, maar van sommige boeken moest je dan een enkele onderwerpen kaart maken om die in andere locaties ook te kunnen archiveren. Het maken van kopieën van hele artikelen was duur en omslachtig, want dat kon slechts met een warmtegevoelige 3M kopieerder.

Voordat ik aankwam had ik vernomen dat het ponskaartensysteem binnenkort verouderd zou zijn, omdat je documenten met kernwoorden elektronisch via een typemachine kon invoeren en dan later op die kernwoorden sorteren via een voorloper van een Excel bestand. Sommige universiteiten in de USA hadden al zoiets. Uiteindelijk zullen de meeste zoekers naar documenten het makkelijkste door een archiefkast lopen en op onderwerp zoeken in plaats van eerst met een ingewikkeld en kwetsbaar breinaalden steekwerk prutsen en dan alsnog in de kasten gaan zoeken.

Bovendien zag ik mezelf niet twee jaar lang ponskaarten maken, dat kon iemand anders wel. Zoals met wel meer aanvragen voor ontwikkelingshulp het geval was, zocht men vooral naar goedkope (door een derde partij betaald) specialisten en waren de werkschrijvingen niet goed uitgewerkt of gespecificeerd. In dit geval had de OAS de aanvraag kritiekloos doorgezet.

Binnen een week zat ik dus op het OAS-kantoor om te vragen voor ander, meer zinnig werk, nog voor dat ik een huis ging zoeken; misschien moest dat wel in een ander land.

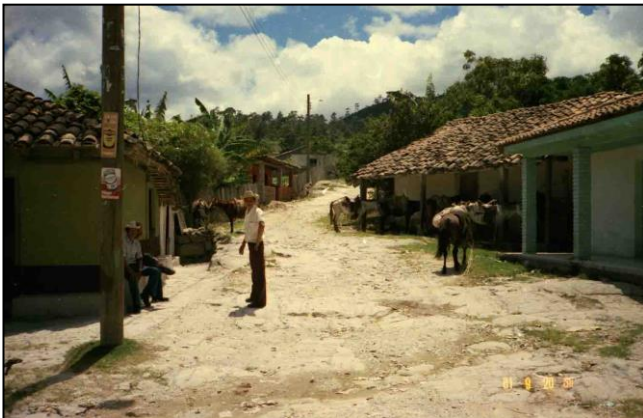
INVA

Na wat overleg met het OAS-kantoor bleek er een behoefte aan een ingenieur/architect voor de sociale woningbouwafdeling, met name voor 'low-cost rural housing' bij het Instituto Nacional de Vivienda (Nationaal Woning Instituut, INVA). Dat leek me wel wat, omdat het goed aansloot op mijn ervaringen op het gebied van sociale woningbouw in Ecuador.

Houten woningen van vluchtelingen langs de zuidgrens van Honduras. Campesinos die gevlucht waren voor de gewelddadige ontwikkelingen in Nicaragua, El Salvador en Guatemala.

Ik zocht naar inhoudelijk technisch interessant werk en of de lokale organisatie fondsen had om projecten of plannen uit te voeren. Helaas heb ik in die korte omschakelingstijd niet naar de politieke context van het project gekeken, maar al werkende in de organisatie en het land krijg je geleidelijk meer zicht op de algemene context en het mogelijke lange termijneffect van de interventie.

Het rurale Honduras leek rustig. Veel mensen trokken naar de steden omdat er ruraal geen voorzieningen waren. Het gevolg was sinds 1950 een bevolkingsgroei van ongeveer 4% per jaar (verdubbeling in 18 jaar), voor zowel voor de hoofdstad Tegucigalpa als voor San Pedro Sula, de noordelijke industriestad.

Toen in 1979 de aanvraag voor technische assistentie van de OAS bij de Nederlandse ambassade binnenkwam was er blijkbaar geen reden om deze (diepgaand) te analyseren. En dat terwijl Honduras al voor decennia dictators had gehad die het niet zo nauw namen met de belangen van de rurale bevolking.

Het suppletiecontract anno 1979/1980 was goed geregeld, waarbij het lokale salaris (USD 100/mnd) van het INVA werd aangevuld tot een Nederlands ambtenarensalaris met verhuizing, sociale- en ziektekostenverzekering, dubbel pensioen, reis en verblijfskosten. Na terugkeer kwam je weer in de WW, ook niet gek.

Werk planning.

Gedurende de eerste weken maakte ik met mijn nieuwe collega's een overzicht van de situatie en wat er allemaal moest gebeuren. De volgende drie hoofdpunten kwamen naar voren, elk met wat actiepunten:

1. De vorige regering had slechts korte-termijn planning gedaan om politieke doelstellingen te realiseren, maar de resultaten kwamen slechts ten goede aan een kleine elite en hoofdzakelijk aan de mensen die in de steden woonden. Het gevolg is een sterke urbanisatie en centralisatie.
2. Privéondernemingen en organisaties streefden slechts het particuliere (kapitalistische) belang in de steden na, met het gevolg dat de arbeidersklasse en de rurale bevolking in het geheel geen aandacht kregen. Een van de resultaten was er een grote rurale exodus met veel informele urbanisatie rondom de steden, en veel *squatters* of krottenwijken met groeiende werkeloosheid.

3. Ongeveer $\frac{3}{4}$ van al het nieuwbouw volume wordt in de suburb-wijken uitgevoerd door de bevolking zelf, zonder enige regelgeving. In de rurale gebieden was dat bijna 100%. Er is geen controle op aardbevingsresistent bouwen.

Nu was ik niet gevraagd om de nationale woningbouw politiek of de economie bij te sturen, maar om het rurale nieuwbouwprogramma voor het INVA te ontwikkelen.

Het volgende programmapunt dat voor mij het meeste van toepassing was betrof:

- Het ondersteunen van de verhuizing van campesinos uit de grensgebieden met Nicaragua, El Salvador en Guatemala door het opzetten van nieuwe rurale nederzettingen in het binnenland.

Nieuwe settlements van boeren die uit het grensgebied met Nicaragua werden verhuisd.

Omdat in het zuidoostelijke grensgebied van Honduras tot 1979 de socialistische Sandinisten opereerden om de Nicaraguaanse regering met haar corrupte president Anastasio Somoza te verdrijven, was het plan opgevat om de rurale bevolking uit de directe grensstreek te verhuizen en nieuw land te geven in het binnenland. “Daardoor zouden deze campesinos niet regelmatig het slachtoffer worden van de bendes, afpersingen en schietpartijen.”

In Nicaragua waren de Sandinisten actief en probeerden invloed onder de campesinos in Honduras te krijgen, tegen het dictatoriale bewind van Policarpo Paz Garcia.

Dat was de officiële lezing van de noodzaak voor de verhuisingsmaatregelen. Eenzelfde soort probleem deed zich voor aan de zuidwestelijke grens van El Salvador waar arbeidsmigrantwerkers banen van Hondureense arbeiders innamen, hetgeen al in 1969 leidde tot een voetbaloorlog die zich vervolgens tien jaar voortsleepte.

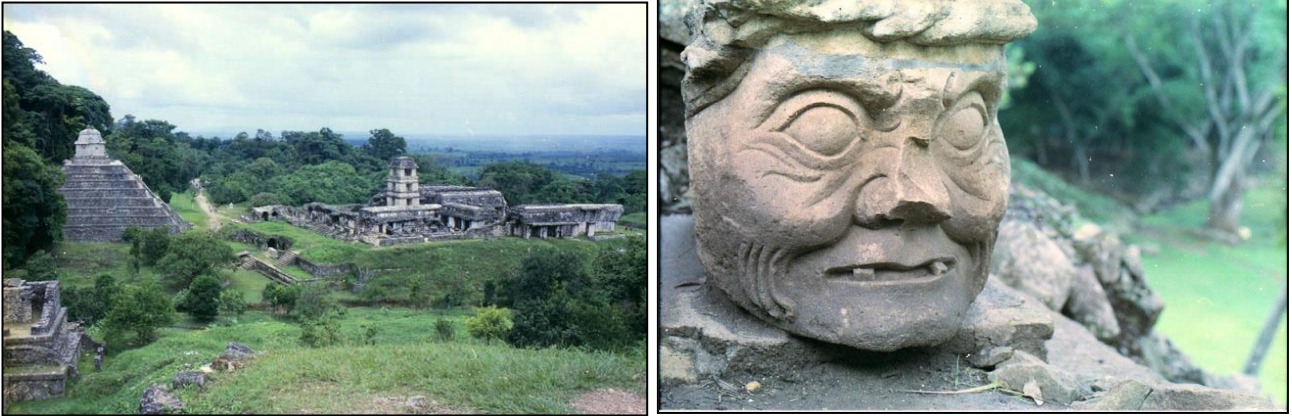
In Guatemala waren er eveneens sociale problemen met de Chiapas en de FAR guerrilla's (Fuerzas Armadas Rebeldes) die daar tegen de corrupte dictatuur van voorgaande regeringen en nu generaal Lucas García en in opstand waren gekomen. In alle gevallen moesten de grenzen dicht en de campesinos naar het binnenland verhuizen.

De gehele grensregio was onrustig en men wilde voorkomen dat de verschillende guerrilla-bewegingen naar Honduras oversloegen. “Men” is in dit geval de Hondureense regering, actief ondersteund door de Amerikaanse overheid (CIA) die de belangen van Amerikaanse industrieën en hun verkoopmarkt verdedigde en geen communistisch gerommel in hun achtertuin wilden. *Not in my back yard. NIMBY.*

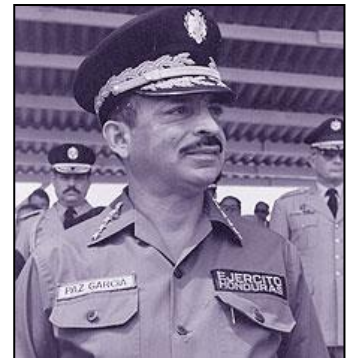
In Nicaragua waren overal grote schilderijen die het Sandinisme moesten uitdragen.

Er werden door het hele land stukken vervangende grond aangewezen en zo ging ik met een collega-architect van de INVA een vijftiental gemeenschappen langs om hun woon- en infrastructuur behoeftes op te nemen en 15 nieuwe rurale *settlements* te plannen voor vele honderden campesino families uit de grensgebieden. Het idee was dat de woningen in die nieuwe *settlements* hoofdzakelijk door henzelf gebouwd werden, maar dat het INVA technische en financiële ondersteuning zou geven met training en bouwmaterialen en transport. Een soort van ondersteunde zelfbouw dus (*assisted self-help*).

Langs de grens met Guatemala liggen de spectaculaire Maya ruïnes. Het bezoeken van zulke afgelegen oorden was een van de voordelen van werken in Centraal Amerika. Guatemala bezoeken was toen heel makkelijk.

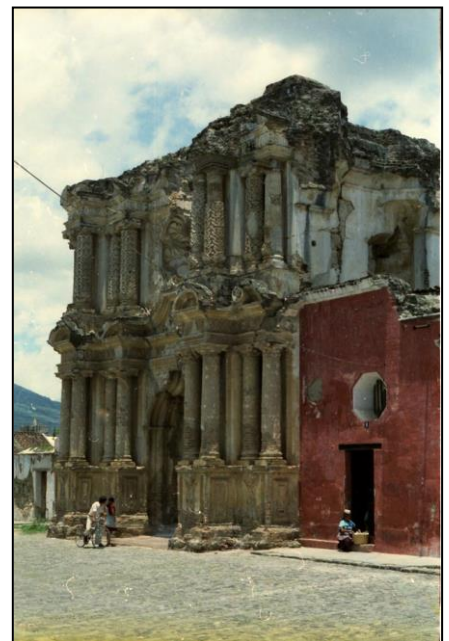
Voor deze speciale, via de Hondureense president Policarpo Paz García gefinancierde, operatie was één miljoen US-dollar aanwezig, gefinancierd met USA-AID fondsen via het OAS-programma. De eerste helft van het budget, een half miljoen USD, was vanuit de speciale bankrekening, die onder toezicht van de president stond, op de rekening van het INVA gestort¹. De doelstellingen waren duidelijk en de fondsen aanwezig, dus aan de slag.

In 1978 Policarpo Paz Garcia pleegde een militaire coup tegen Juan Alberto Melgar. Het overheidsbeleid was corrupt en met veel militaire repressie. Onder het bewind van Paz Garcia was 'Batallion 316' actief, een uiterst rechts paramilitair doodseskader dat door de CIA getraind werd.

Bouwmethoden.

Heel Honduras is een middelmatig tot hoog risico aardbevingsgebied. Langs El Salvador in de Pacific ligt de diepe Midden-Amerika breuklijn en door Guatemala, Belize en de Caraïben ligt de Motagua breuklijn, de grens van het Caribische plateau. Honduras ligt in de hoek tussen deze twee breuklijnen. De bouwmethodes moesten dus redelijk aardbevingsbestendige huizen opleveren, vooral laag in gewicht (massa) en aanzienlijk sterker dan de handgemaakte adobe huizen die de burgers voorheen voor zichzelf bouwden. In Guatemala (aardbeving 4 februari 1976) en Peru was er reeds ervaring opgedaan met bamboe en prikkeldraad gewapende adobe muren. Mijn speciale kennis van de aardbevingsproblematiek uit Ecuador kwam hier goed van pas. De ontwikkeling van nieuwe, lichtere en sterkere bouwmethodes en bouwmaterialen was een belangrijk onderdeel van de strategie.

In heel Honduras kon men de effecten van vroegere aardbevingen zien.

¹ Een jaar later kwamen we erachter dat die andere helft nooit overgemaakt zou worden. Die waren besteed aan 'andere prioriteiten'. Dat waren dan privébelangen van de president. Toen het projectgeld op bleek te zijn, vertrok mijn architect counterpart om aardbevingsbestendige luxe villa's te ontwerpen voor de elite.

De lokale/traditionele architectuur kent een paar bouwvormen die aan de ene kant hun kwaliteit bewezen hebben betreffende de lage materiaal- en bouwkosten, de mogelijkheid van zelfbouw en laag van gewicht in verband met aardbevingen. We keken dus eerst of enkele van die lokale bouwmethoden verbeterd konden worden en toegepast in de nieuwe rurale *settlements*.

A. In de 'bahareque' of 'quincha' bouw (takken en kleigrond) gebruikt men een structuur van verticale stokken waarover aan twee zijden bamboe strips zijn vastgebonden. Het geheel is aan weerszijden afgepleisterd met klei, en zolang het droog blijft is het vrij duurzaam. De voordelen zijn een snelle bouw, zeer lage kosten en een laag gewicht, waardoor het minder gevoelig is voor aardbevingen. De woningen waren enigszins flexibel (*ductile*) waardoor ze een dynamische belasting goed konden doorstaan. In de steden worden de bamboematten ook wel met kalk-cement mortel afgepleisterd waardoor een duurzame constructie ontstaat die nauwelijks van gepleisterd metselwerk kon worden onderscheiden ('*Taquezal*' bouwmethode). Twee verdiepingen hoge constructies waren vaak in de steden toegepast en fraai afgepleisterd met decoratieve randen om de ramen.

Foto's EERI-WHE (2007). Links: Bahareque wordt veel in de rurale gebieden gebruikt. Midden: Taquezal constructie (Nicaragua) die in de steden voorkomt. Beide bouwsystemen zijn lichtgewicht dus relatief veilig in aardbevingsgebieden. Rechts: Van sommige Taquezal gebouwen lijkt het of ze van zware bouwmaterialen zijn gemaakt (rechts).

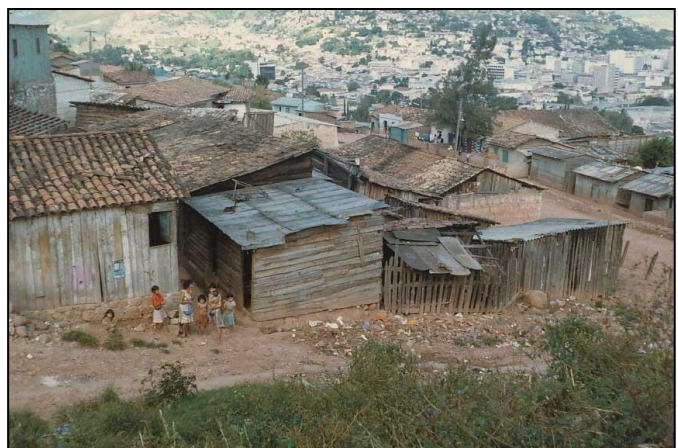
De directie het INVA vond echter dat je Taquezal niet kon promoten want baksteen en betonblokken waren de door "de overheid goedgekeurde duurzame bouwmaterialen". Voor zwaardere bouwmaterialen in het zuiden van het land was wel wat te zeggen, want daar bestond het risico van tornado's. Voor tornado's heb je juist zware materialen nodig, wat een technisch conflict oplevert met aardbevingsbestendige bouw.

"Ehhh, ik dacht dat we een analyse moesten maken van de beste bouwmethoden?" Bovendien is het bouwen met baksteen en betonblokken voor de meeste boeren te kostbaar. Niet zo handig van de INVA om bij voorbaat een bouwmethode af te keuren, omdat deze niet op school wordt onderwezen, niet door grote bouwbedrijven wordt toegepast, of waar voor de INVA te weinig aan te verdienen valt! Maar ik kon meteen in het begin van mijn nieuwe baan daar niet volop tegenin gaan.

B. Houten planken zelfbouw woningen.

In de nieuwe urbane *settlements* werden de woningen hoofdzakelijk van de kantstukken van bomen gemaakt, die voor lage kosten van de zagerijen konden worden verkregen, soms met de bast er nog aan.

Deze woningen werden soms in fasen verbeterd, eerst tot '*minifalda*' en dan later tot geheel gemetselde woningen. De INVA wilde geen houtbouw, dat hout was niet duurzaam en erg brandgevaarlijk; terecht.

C. De *'minifalda'* woningen zijn van de fundering tot aan de raamdorpel hoogte helemaal van baksteen en strak afgewerkt met cement pleisterwerk.

Daarboven zijn ze geheel van houtbouw, afgedekt met planken en met de traditionele Romaanse dakpannen. Ook in dit geval is de kleine massa van het bovenste gedeelte van de muren gunstig in een aardbevingsgebied, en van de grond opspattend regenwater heeft geen effect op de gemetselde muren. De funderingsconstructie bleef koel in de zomer, waarbij de lage bakstenen muren een gevoel van veiligheid gaven. Deze *'minifalda'* woningen komen veel voor in de nieuwe zelfbouw woningwijken.

D. De adobe woningen zijn het meest populair en het meest voorkomend, vooral in de rurale gebieden en kleine dorpen.

De INVA stond voor hun projecten geen nieuwe adobe woningen toe in de steden, maar versterkte adobe huizen in de dorpen waren wel een mogelijkheid. De campesinos prefereerden adobe omdat het goedkoop was en een prettig binnenklimaat in de woning gaf.

E. In baksteen gemetselde woningen, meestal met ongewapende dunne massieve muren. Deze konden versterkt worden en eventueel gepleisterd.

De grote stijfheid van deze constructies maakte ze erg kwetsbaar voor aardbevingen, waarbij er in het geheel geen overheidscontrole of voorlichting bestond op het gebied van aardbevingsbestendig bouwen. De materiaalkeuze had echter wel de goedkeuring van de INVA, omdat baksteen en cement blokken zogenaamd 'duurzame materialen' waren.

Een belangrijk punt was dat er met overheidsgeld alleen duurzame huizen gebouwd mochten worden en men ging er van uit dat er dan duurzame materialen gebruikt werden; dat is niet hetzelfde. Lichtgewicht en kalkmortel gepleisterde *bahareque* woningen hielden in een aardbeving beter stand dan ongewapende gemetselde woningen, getuige honderden jaren oude gebouwen in Nicaragua. Bovendien, hele bossen opstoken om bakstenen te maken is zonder herbepanting helemaal niet duurzaam.

F. Met randwapening versterkt metselwerk. Die randwapening bestaat uit dunne gewapend betonnen kolommen die in de hoeken aan het metselwerk worden vast gestort. Een uitstekend methode om de met baksteen en cementblokken gemetselde woningen goed aardbevingsbestendig te maken. Een voorwaarde is wel dat alle betonframes aan de onder- en bovenkant aan elkaar verbonden zijn, en aan de binnendwarsmuren, en dat ook het dak goed verankerd is aan de buiten ringbalk. Duur, maar wel voldoende sterk. Vooral de woonhuizen tot wel vierhoog werden zo gebouwd.

Hoewel de INVA voor zichzelf een aantal regels had opgesteld wat wel en niet gebruikt mocht worden in de urbane *settlements* waren dit gelukkig niet dezelfde restricties voor de rurale *settlements*.

De keuze van de materialen had dus ook te maken met wat er lokaal gerealiseerd kon worden en wat de campesinos voor ideeën hadden, en wat ze zelf aan de nieuwbouw wilden bijdragen.

G. Voor de dakbedekking waren slechts vier materialen van toepassing. Het goedkoopste is riet, alleen toegestaan in de rurale gebieden, licht van gewicht, maar erg brandgevaarlijk vooral in verband met de vele open kookvuren. Het riet kon slechts seizoenmatig geoogst worden en vereiste onderhoud om de paar jaar of zelfs vernieuwing, afhankelijk van de hellingshoek en kwaliteit.

Metalen gegalvaniseerde golfplaten. Licht van gewicht, waterdicht, snel en makkelijk te plaatsen, maar duur en heel lawaaiig in de regen. Het grootste nadeel is echter dat het in de zon bloedheet wordt onder zo'n dak en er een extra verlaagd plafond nodig is om het dak iets te isoleren. Op de duur gaat het wel roesten, maar in de beste gevallen gaan ze tientallen jaren mee.

De traditionele halfronde Romaanse of Spaanse dakpannen. Een lokaal product van gebakken klei, vrij duurzaam (gebruik van veel brandhout voor het bakken, maar gaan lang mee) en goed waterdicht. Het probleem is dat er een sterke dakconstructie nodig is om het gewicht te dragen, en alles bij elkaar is het dan een duur dak. De voordelen zijn duurzaamheid en een koele woning, ook in het heetst van de zomer.

Traditionele woningen met romaanse dak pannen.

Asbest of vezelcement dakplaten. Deze kwamen in dezelfde vorm als de metalen golfplaten, maar ook met een hoger profiel. Koeler dan de metalen golfplaten, maar moeilijker te transporteren en daardoor extra duur.

Bouwmaterialen.

Om snel en efficiënt te kunnen bouwen hadden we in de natte laagvlakte aan de Caribische kust bij Rio Grande een semi-geprefabriceerde betonnen platen modelwoning gebouwd die eenvoudig, snel en goedkoop gerealiseerd kon worden; overeenkomstig de drie voorwaarden die we aan het programma hadden gesteld. Eerst een fundering en een vlakke betonnen vloerplaat, liefst een voet hoger dan het omringende zompige grasland, zodat met de eerste tropische regens het water niet over de vloer liep. Daarop werden in houten bekistingframes dunne 90 cm brede en verdiepinghoge wandplaten gestort, vlak afgestroken en meteen afgedekt met een dikke plasticfolie. De volgende dag werd er een tweede laag wandpanelen op gestort, precies boven op de eerste laag, en opnieuw afgedekt met plasticfolie. De derde dag weer wandpanelen met ramen of deurkozijnen erin, enzovoort voor een week.

Na twee weken konden de panelen ontlast worden en voorzichtig overeind gezet en aan elkaar gekoppeld zodat er een compleet huisje met binnen en buitenmuren stond. Dak er op, houten deuren, luiken of muskietengaas erin, klaar is Kees, of eigenlijk Pedro.

De campesinos moesten volgens plan de bouw realiseren onder toezicht van een getrainde voorman en zelfs een gedeelte van de kosten betalen en dus wel akkoord gaan met dit snelle ontwerp.

Zo werden er eerst een paar huisje afgebouwd en een vergadering belegd met de toekomstige bewoners voor de beoordeling. Het ontwerp en de bouwmethode was dermate eenvoudig, dat ze met dezelfde bekisting van de panelen er later een stuk aan konden bouwen.

Na wat heen en weer praten liep een van de campesinos weg om wat op te halen uit zijn huis. Even later kwam hij terug met een Magnum revolver. Die revolver was zowat 40 cm lang.
 “Iedereen het huis uit, por favor!”

Hij richtte zijn revolver op een muur paneel en: **“BANG!!!”**

Er was een gat van een voet doorsnee uit de muur geslagen, niet alleen een gaatje van de kogel diameter. Dat was het einde van het voorstel; het ontwerp werd unaniem afgekeurd.

Het probleem was kennelijk dat er erg veel geweld was in de regio, vooral in de vorm van schietpartijen. Veel van de campesinos hadden revolvers, geweren of pistolen in huis en in de grensstreek waar ze vandaan kwamen werd menige onenigheid met een paar kogels beslecht. Een permanent huis waar geld voor betaald werd, moest dus kogelstoppend zijn.

Na wat verder heen en weer praten was de conclusie dat er 15 tot 20 cm dikke massieve cementblokken voor de muren gebruikt moesten worden, holle B-blokken met in de holle ruimtes cement mortel en stenen. Dat was helaas drie keer zo duur als de dunne betonnen wanden en het hele huis werd daardoor ruim twee keer zo duur; ook duurde het drie keer zo lang om te bouwen.

Bij nadere beschouwing was het niet alleen de “Magnum test” die bepaalde of het ontwerp goed was, het was slechts een extra argument.

De tijdelijke woningen die ze reeds voor zichzelf gebouwd hadden waren al twee keer zo groot en hoger, en koeler dan de prefab betonnen modelwoning. De miezige ‘varkensstallen’ die we hadden gepland voldeden niet aan hun verwachtingen. “Dat is goed voor het vee te overnachten”, was een van de commentaren. Een belangrijke overweging was dat het huis er niet traditioneel genoeg uitzag, men wilde gewoon een “modern” cementblokken huis zoals er tegenwoordig in de steden gebouwd werd. Ik heb niet meer gehoord of die 20 cm massieve cementblokken muur wel de “Magnum test” kon weerstaan. Hun eigen huizen zagen er nu wel uit zoals ze dat wilden, en daar ging het om, de “Magnum test” was een doorslaggevend argument om de varkensstallen af te keuren.

Dakbedekking was een serieus probleem, want de halfronde, om-en-om gelegde Spaanse (Romaanse) dakpannen waren zwaar en duur vanwege het extra houtwerk in de kapconstructie, terwijl een huisje met verzinkte metalen golfplaten onvoorstelbaar heet werd in de zon en roestte.

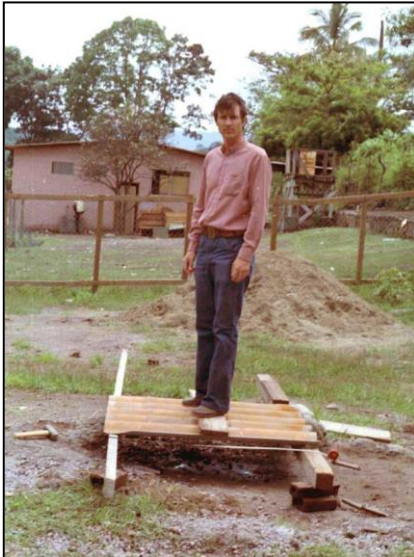
Boven het verlaagde plafond huisden muggen en andere insecten. Zelfs de krotbewoners in de *settlements* verkozen vaak de dikke dubbele laag dakpannen omdat dat in de zomer koeler was. De asbestcement dakplaten waren ook erg duur, en werden ook behoorlijk warm in de zon. Zo moesten we uitzoeken wat de meest geschikte en accepteerbare dakbedekking was en toch de kosten laag houden voor de vele honderden woningen die er gebouwd moesten worden.

Een collega ontwikkelingswerker John Parry van ITDG was bezig om lokaal een Sisal vezel-cement dakplaat met de hand te produceren. Op een vlakke ondergrond werd een dikke plasticfolie gelegd en daarop een halve cm dikke cement-zand-vezel pasta uitgesmeerd. Die pasta bestond uit een mengsel met 3 cm lange Sisal vezels, gemaakt door Sisal touw te hakken dat overal lokaal verkrijgbaar was.

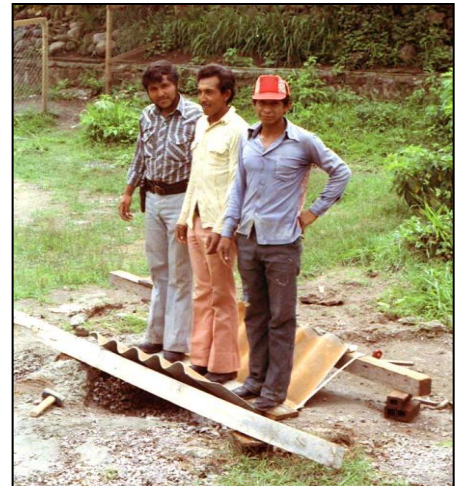

De plasticfolie met de goed aangeklopte pasta en verstevigingribben werd vervolgens op een asbestcement Eternit golfplaat getrokken, die als vorm diende. De verse plaat werd afgestrooid met het rode poeder van gemalen dakpannen. De volgende dag werd de reeds stijve gegolfde cementplaat van de vorm afgehaald en een volle week goed natgehouden onder een plastic hoes en in de schaduw. Al bijna meteen besloten we om de nieuwe golfplaat niet langer te maken dan een meter of drie voet. Na wat verdere praktijktesten maakten we de dakplaten nog slechts twee voet bij twee voet (60 cm x 60cm). Het resultaat was een grote sneldek dakpan voor de helft van de kosten en de helft van het gewicht van de traditionele Spaanse dakpannen; en goed waterdicht. Een nieuw product was geboren.²

Auteur en producenten op een dakplaat om de sterkte te testen.

Sommige van de *settlement* projecten wilden de nieuwe grote dakpannen, maar die moesten ze zelf maken. Het opzetten van de kleine productie-eenheden was een bijkomende activiteit waarvoor ik een uitgebreide handleiding met stap-voor-stap productietekeningen maakte en een lijst voor de kwaliteitscontrole. Het voordeel was dat ze later ook de dakpannen commercieel goed konden verkopen aan anderen, en daarmee dus ook een bedrijfje hadden met goede inkomsten.

De problematiek rond het samenwerken van groepen boeren in de bouw van hun eigen woningen was een leerzaam proces. Zelf had ik in Tegucigalpa een zonneboiler gebouwd, waar ik ruim voldoende warm water voor mijn huis mee produceerde. Sommige van die technologieën hadden meer dan tien jaar nodig om wat breder bekend te geraken.

Ik stond hiermee aan de wieg van de kleine sisal vezel-cement dakpannen, de gegalvaniseerde draad wapening voor het aardbevingsresistent maken van adobe woningen, geprefabriceerde betonnen panelen voor rurale woningen en gespijkerde houten prefab dakspanten.

John Parry in samenwerking met ITDG had tegen 1990 een compleet klein fabriekje ontwikkeld voor de lokale productie van vezel-cement dakpannen (30 x 50 cm) en verkocht dat fabriekje over de hele wereld. Een van de fabriekjes kwam ik jaren later in Indonesië tegen, waar het een goed lopend commercieel bedrijfje was.

² Zie voor het ondertussen volledig ontwikkelde product: Honderden minifabriekjes zijn er van zijn systeem wereldwijd verkocht. <http://www.itdg.org.pe/fichastecnicas/pdf/Micro%20concrete%20roofing%20tiles.pdf>

Keuken en koken.

Een woning zonder keuken is niet compleet, maar de houtvoorziening voor het koken was een serieus probleem. Hoewel Honduras veel naaldboom bossen had, waren die voor de houtexport, voor bouwhout en de papierindustrie. De snelgroeiende bevolking rond de steden gebruikte het afvalhout voor muren en brandhout; wel afval maar niet gratis. Hele buitenwijken in de steden waren opgetrokken van dit afvalmateriaal van de houtzagerijen.

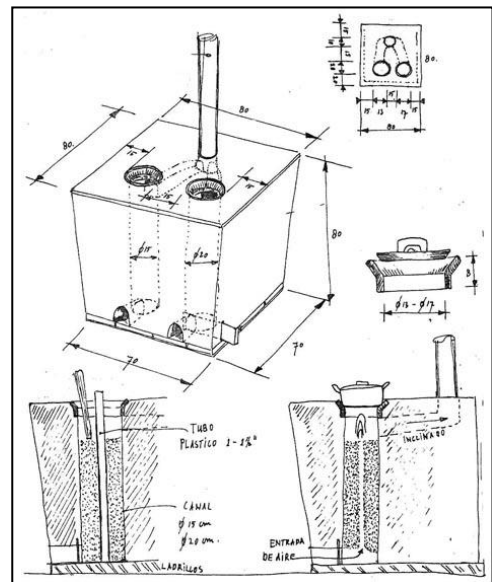
Verbeterde keuken kookkachel met twee pitten voor brandhout. Deze werd aangepast om zaagsel in te verbranden, wat een gratis product was.

De VITA werkte sinds 1975 al in Guatemala en had een nieuw model twee pits keukenfornuis ontwikkeld dat veel minder brandhout gebruikte dan een open vuur. Brandhout verzamelen en koken waren twee van de meest tijdrovende activiteiten van de vrouwen.

In de buurt van een van de houtzagerijen vonden we via de VITA een man die een zaagselfornuis had gemaakt dat uitsluitend op het afvalmateriaal van de zagerij brandde. De lokale industrie was nog niet zover dat ze hardboard of MDF van al dat zaagsel of houtafval kon maken, dus werd het regelmatig in de brand gestoken om het kwijt te raken. Van dit zaagsel gestookte fornuis maakte ik vijf verschillende ontwerpen met een stap-voor-stap geïllustreerde doe-het-zelf handleiding, en die modellen werden daarna geïntroduceerd voor de woningen die in de buurt bij een van de houtzagerijen stonden. Iedereen blij; gratis brandstof, minder tijd kwijt en de zagerijen raakten van de bergen zaagsel af.

Een pagina uit de uitgebreide stap voor stap zelfbouw handleiding voor het maken met vijf varianten, inclusief eentje met een warm water optie. De steekvlam kon wel twee uur branden.

Voor de vrouwen was het een fantastische oplossing; het scheelde ze vele uren. Brandhout werd snel schaars in de omgeving van de nieuwe *settlements* en daardoor werd de tijd van het verzamelen samen met de andere voorbereidingen voor het eten steeds langer. Ze moesten voor brandhout of houtskool (duurder) betalen en daar was geen geld voor. De nieuwe kooktoestellen produceerden veel minder rook en roet in de woning, en met een schoorsteen kon zelfs in een keuken gekookt worden in plaats van een open schuur buiten. Ook het brandgevaar voor de rieten daken was met een goede schoorsteen veel minder.

De directie van het INVA was eigenlijk helemaal niet zo geïnteresseerd in de nieuwe rurale *settlements*, want hun aandacht was nodig in de nieuwe buitenwijken van de grootste steden in het land, waar ze de meeste sociale woningen moesten neerzetten. Daar viel ook het meeste te verdienen via de contracten met de aannemers, commissies, dubbele grondtransacties, aanleg van infrastructuur en dergelijke. Uit die rurale projecten konden ze geen verdiensten halen, en het opgestelde programma van leningen kostte evenveel of meer als het ophalen van de rentebetalingen.

Je kon beter het hele leningen programma annuleren, dat maakte het voor de boeren in ieder geval goedkoper, maar scheelde wat werkgelegenheid voor de boekhouders van de INVVA. Bij het doorpraten met de directie van de INVVA over de zin van het leningenprogramma met alle contracten voor seizoensbetalingen gekoppeld aan de landbouwproductie, werd het duidelijk dat het hier dus hoofdzakelijk ging over de werkgelegenheid van de INVVA en niet om het belang van de campesinos. Het was wel gegeven geld via de OAS, dus waarom moesten de campesinos dat terugbetalen, om op de kosten van de boeren de bureaucratie van de INVVA in de hoofdstad aan het werk te houden? Zo langzamerhand kreeg ik de indruk dat er van alles niet klopte aan de uitvoering van het hulpprogramma.

Adobe woningen.

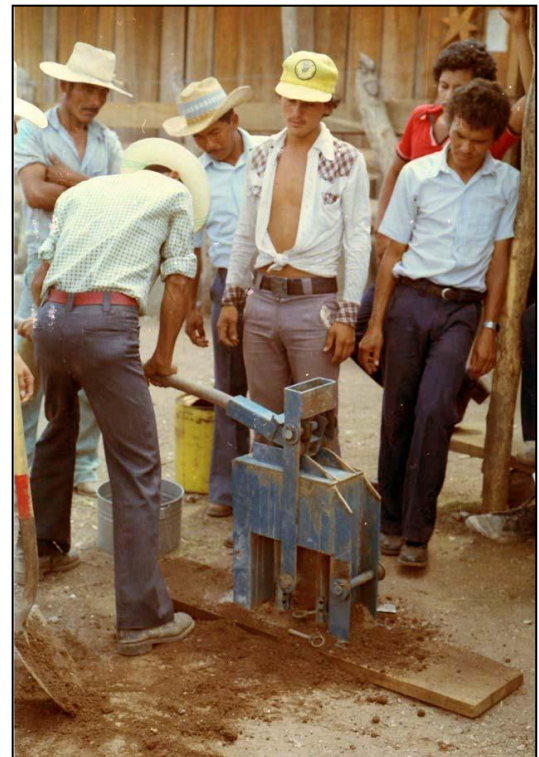
Elk van de 15 groepen campesinos had zo hun eigen belangen, vooroordelen, wensen en capaciteiten. Met elke groep moest dus apart onderhandeld worden over het ontwerp van de woningen, de materialen, wat ze zelf konden doen, wat er gefinancierd moest worden en hoe die financiering dan georganiseerd moest worden, infrastructuur ontwikkeling, transport, sanitair en watervoorziening. Het resultaat was dat we een reisschema hadden opgesteld waardoor we tenminste een keer in de twee maanden op elk project kwamen. Voor een paar projecten waar training gedaan moest worden voor het maken van de nieuwe vezelcement dakplaten, zuinige kookfornuizen en de holle cement blokken liefst wat vaker.

Overleg met een groep campesinos.

Omdat de dunne geprefabriceerde betonnen muren waren afgewezen in een ander project, introduceerden ik het maken van leem-cement blokken met behulp van een handpers, een variatie van de CINVA-Ram, de originele blokkenpers die was ontworpen door Raul Ramirez van het CINVA in 1952. Er moest een bouwblok gemaakt worden die een gelijkmatiger compactie had en waar wapening in kon.

De aangepaste INVVA-Ram had ik zo ontworpen dat je blokken met een rond gat maakte waardoor je eenvoudig bamboe of ijzeren wapening verticaal in de muur kon inbrengen als aardbevingswapening. Het ontwerp van de machine was daardoor zelfs eenvoudiger. Met de juiste materiaalkeuze kon een goed metaalbedrijf de pers bouwen. Na een korte training konden de campesinos hun eigen leem-cement blokken maken, maar de campesinos vonden het maken van de blokken te veel werk. Ze hielden zich niet aan de punten van de kwaliteitscontrole en bovendien vonden ze dat de wapening in de muren niet nodig was.

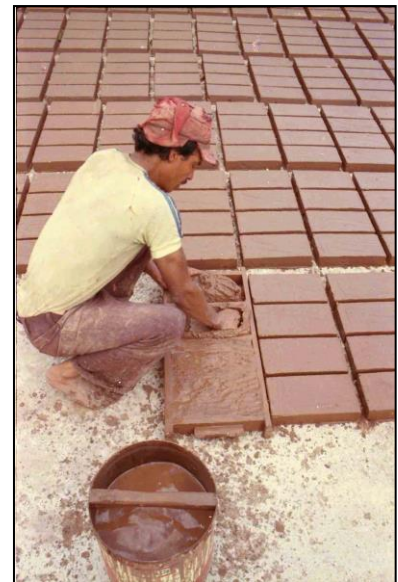

Ontwikkelen van een INVVA soil-blokkpers voor toepassing van aardbevingswapening in de muren en bouwtraining van campesinos. Het bleek toch nog te veel arbeidsintensief werk.

Natuurlijk wisten velen van hen wel dat in 1972 bijna de hele stad Managua in Nicaragua door een aardbeving verwoest was, maar dat zou hier niet gebeuren (Dios Volente). Dat was natuurlijk ‘de wens der gedachten’ want niemand kon garanderen dat er geen aardbeving zou komen of voorspellen hoe zwaar die zou zijn. Een andere, voor hen meer belangrijke reden was dat de campesinos niet op extra werk zaten te wachten, want het blokkenmaken was zwaar en veel werk. Uiteindelijk waren het boeren, die hun nieuwe velden moesten klaarmaken voor het plantseizoen, planten en oogsten.

Om dan ook nog wekenlang grond te zeven, met cement mengen en met de hand blokken persen om een paar duizend blokken per woning te produceren, was voor hen veel te veel werk. Het alternatief van het kopen van een beperkt aantal cementblokken door de INVA (lening) voor een mini-starterwoning werd ook afgewezen, ze wilden meteen meer woonruimte hebben en geen eenkamer starters kippenhok.

Bakstenen en adobes maken was een bekend en snel systeem.

In verschillende projecten besloten ze uiteindelijk dat ze gewoon handgemaakte, zongedroogde adobe blokken wilden maken, zoals hun ouders dat gedaan hadden, en dan maar geen aardbevingsbestendige woning. In hun achterhoofd hadden ze wellicht bijkomende overwegingen zoals dat er minder geld geleend hoefde te worden, of dat de bouw dan sneller klaar was voor het regenseizoen. Als ze geld zouden verdienen dan wilden ze uiteindelijk toch een bakstenen of cementblokken huis bouwen ter vervanging van hun adobe woning. In een project in de buurt van Jamastran besloten ze zelfs dat ze een rieten of grassdak wilden, omdat het goedkoper was en koeler.

Nadat we een pick-up truck vol campesinos naar een dakplaten fabriekje hadden gebracht om zo het dakplaten-maak-systeem uit te leggen en als bedrijfje voor te stellen, vonden ze dat ook al niets. Ze waren boeren en hadden geen zin om dakpannen te fabriceren als aanvullend inkomen. Een van de interessante aspecten van het rurale *re-settlement* project was dat elke gemeenschap weer andere overwegingen had en tot een andere besluitvorming kwam.

Huizen van gewapende geperst grondblokken.

Bij elkaar hadden we uiteindelijk meer dan vijf verschillende woningen ontworpen met evenzoveel financieringsplannen, inclusief het opzetten van een roterend fonds voor micro-kredieten en het stimuleren van andersoortige werkgelegenheid.

Beneden: Levering van hout voor de dakspanten.

Participatie

In het re-settlement project van La Paz in Comayagua (kaartje) ging alles langzaam en moeizaam en moesten we regelmatig langs om de voortgang te stimuleren of probleempjes op te lossen. Maar we (van de INVA) waren blijkbaar niet het enige technische assistentie programma. Op een woensdagmiddag kwamen zoals afgesproken bij het project in Comayagua langs en troffen slechts één persoon van het projectteam aan.

- “Waar zijn de andere leden? Dit zou toch een groepsvergadering zijn?”

Juan: “De meeste zijn op het land, want er moet gewied worden.”

- “Als jullie er niet kunnen zijn, dan hadden we toch op een andere dag kunnen komen?”

Juan: “Ja maar dinsdag hebben we taal- en rekenlessen en daar moeten zowel de mannen, de vrouwen als de kinderen bij zijn.”

- “Dan hadden we toch op donderdag kunnen komen?”

Juan: “Op donderdag krijgen we landbouw, irrigatie en veeteeltvoorlichting.”

- “Wat zijn de mogelijkheden op maandagmiddag?”

Juan: “Op maandag komt de gezondheidszorg met moeder-en-kindzorg met de kliniek, en het vaccinatieprogramma, en de voedselvoorlichting”.

- “En wat is er dan op vrijdag, heb je dan ook wat?”

Juan: “Op vrijdag komt de politieke Junta met verplichte praatjes, dat zijn allemaal leugens, maar als we daar niet bij zijn worden we later opgepakt of worden we gekort op het voedsel uitdeelprogramma.”

Op zaterdag en zondag werkte het INVA weer niet, bovendien ging men op zondag naar de kerk.

Pluimvee ontwikkeling.

Een probleem van dit *re-settlement* project was dat het vrij dicht bij de hoofdstad Tegucigalpa lag en daardoor veel ambtenaren dit *settlement* in Comayagua bezochten gedurende een dagje uit; andere *re-settlement* projecten lagen te ver weg en het was moeilijk om dan binnen kantoor tijd op en neer te rijden. De campesinos verzekerden ons dat ze de training en begeleiding wel belangrijk vonden want het waren immers hun eigen huizen, maar aan de andere kant hadden ze met al die externe hulp van FAO, UNICEF, WHO, en overheidsorganisaties nauwelijks tijd over om hun landbouw te realiseren, laat staan om zelf hun huizen te bouwen. In onze productieplanning hadden we behoorlijk over het hoofd gezien dat de boeren wel tijd moesten hebben voor hun elementaire bestaansbehoeften, en al helemaal geen rekening gehouden met de andere hulpprogramma's.

Het idee dat de campesinos ruim tijd te besteden hadden om te bouwen was helemaal een miskleun. Dat was maar gedurende een paar wintermaanden zo.

- “Luister Juan. We snappen wel dat jullie weinig tijd voor al die vergaderingen, maar we moeten wel afspraken maken over de financiering van de bouwmaterialen en de aanleg van de infrastructuur.”

Juan: “Daar zijn we het niet mee eens, die financiering. Wij zijn hier niet vrijwillig naartoe verhuisd. We hebben wel een soortgelijk stuk grond als vroeger langs de grens, en krijgen nu onderwijs en gezondheidszorg en agrarische training en zo, maar de overheid had dat ook in de grensstreek kunnen geven.”

- “Ja maar nu krijg je betere huizen, en waterleiding, en dat kost allemaal extra geld, en de overeenkomst was dat jullie behalve arbeid ook een eigen financiële bijdrage zouden leveren.”

Juan: “Als de regering wil dat we verhuizen moeten ze alle kosten van de woningen maar betalen. Als we na de oogst wat tijd over hebben kunnen we wel wat aan de woningen bouwen, maar we gaan er niets aan financieren.”

Huis van cementblokken en metalen golfplaten

De bovenstaande problematiek van afwezigheid en geen interesse om mee te financieren was gelijksoortig in andere ex-grens zone *re-settlement* projecten. De campesinos hadden de overdracht overeenkomsten voor de grond en de lening overeenkomsten wel getekend, maar waren niet van plan om te betalen. Volgens hen was de regering een corrupte bende kapitalistische dieven. Dat laatste zeiden ze wel tegen mij, maar niet tegen de andere INVA-architect die ook vaak meekwam.

Navragen in de andere projecten leverde op dat het niet het enige project met dit soort problematiek bleek te zijn. Gedurende de plant- en oogstperiodes moesten we dus het aantal visites voor groepsoverleg drastisch verminderen, en in sommige gevallen in de avond de vergaderingen plannen.

Cementblokken woning met golfplaten dak.

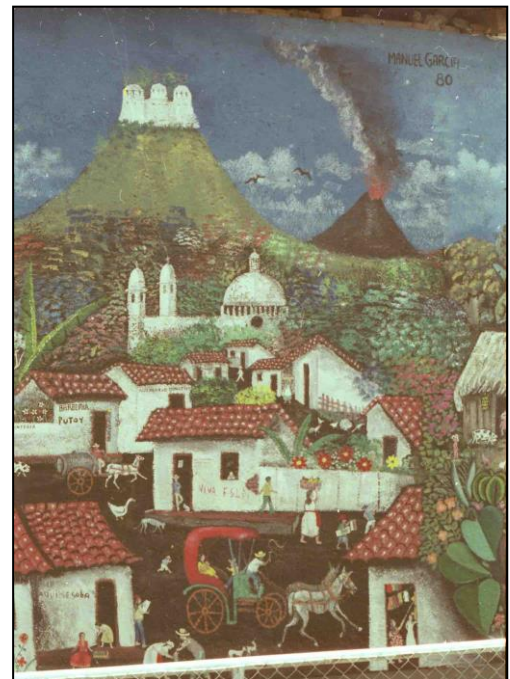

Bewonersgegevens

Alle projectgegevens, uitgaven en bouwproductie werd goed bijgehouden en in 80 cm brede accountantsboeken genoteerd, samengevat en aan de directie van de INVVA gepresenteerd. De totale planning van het project was ongeveer drie jaar, en het zag er naar uit dat we na een paar maanden plannen en ruim een jaar bouwen al bijna de helft van de productie gerealiseerd kregen. Zelfs met de vertraging vanwege het agrarisch werk liepen uiteindelijk dus vrij goed op schema, ook met de bestedingen, iets wat niemand had verwacht. Meestal gingen projecten te langzaam en werd het beschikbare budget niet besteed in de geplande tijd; een bekende situatie in ontwikkelingswerk.

In verband met het geplande kredietsysteem en de contracten had ik heel precieze gegevens van alle campesinos en hun familiesituatie, hun identificatienummers, geboorteplaats en dergelijke. Die gegevens waren gekoppeld aan hun nieuwe plotnummer, type woning en bouwvoortgang, samengebracht in een tafelbreed boekhoudcahier. Op een goed moment kreeg ik bezoek van een kennis van de OAS, Martin, een Amerikaan, die wat meer wilde weten over de voortgang van het project. Uiteindelijk was ik via de OAS aan het INVVA toegevoegd.

De OAS kreeg elk kwartaal wel een kopie van de samenvatting van de projectvoortgang. Een kopie van al die gegevens was natuurlijk bij de INVVA aanwezig, dus vond ik het wel vreemd dat Martin die gegevens niet van de OAS had gekregen. Eerst een half uurtje prutsen om het 3M warmtegevoelige kopieerapparaat aan de gang te krijgen en om een leesbare kopie van het laatste kwartaalverslag te produceren. Daarna, na een mondeling verslag over de voortgang van het project, zoals de productie van de nieuwe cement dakplaten van John Parry, INVVA blokken en de keukenkachel, wilde Martin nog meer weten.

Martin: "Heb je niet een overzicht van alle namen per *settlement*?"

- "Je hebt toch alle gezamenlijke gegevens van de vijftien projecten in de tabellen, zowel productie en financiën uitgesplitst per project?"

Martin: "Jawel, maar ik wil ook graag per project weten hoeveel elke familie heeft gehad aan financiering, met hun namen en zo."

- "Nou ja zeg, dat zijn gegevens om de kredieten te volgen en niet van belang voor de OAS, bovendien heb ik die niet apart uitgetypt om te kunnen kopiëren."

Martin: "Kan je die dan niet voor me uittypen met alle namen van de campesinos erbij? Ik kan ook je grote boekhoudcahier meenemen als je dat te veel werk vindt en op mijn kantoor laten uittypen."

- "Nee hoor, de boekhouding kan je niet meenemen en ik heb geen tijd om dat voor je uit te typen, bovendien zie ik de noodzaak er niet van in. Kan je me niet uitleggen waarvoor je al die details nodig hebt?"

Martin: "Ja, nou, nee, eh,... ik wilde alleen weten of je die gegevens had."

- "Ja hoor, die heb ik wel, maar dat zijn privégegevens over de campesinos en niet voor derden."

Vreemd, waarom zouden ze dat bij de OAS willen weten? Ik de volgende dag mijn contactpersoon bij de OAS opgebeld voor opheldering.

“Nee, ze hadden zo iets nooit aan Martin gevraagd, en ze waren ook niet geïnteresseerd in die gegevens. Zolang het project goed liep hoeven we slechts een korte samenvatting per kwartaal.”

Ik had nog nooit enig commentaar gehad op die kwartaalrapporten en vroeg me zelfs af of ze er wel naar keken. Volgens mij was het feit dat ik op tijd een rapport opstuurde voldoende, wat er in stond interesseerde niemand.

De kleine groep buitenlandse (*gringo's*) in de hoofdstad kwamen elkaar tegen op etentjes, feestjes of bij sportactiviteiten. Zo kende ik een paar leeftijdgenoten van de Amerikaanse ambassade, en zo ook Martin. Twee maanden later, toen we op een goede gelegenheid samen aan een biertje zaten, en er al enkele op hadden, vroeg ik hem terloops waarom hij toentertijd toch al die naam- en financiële gegevens wilden van die campesinos.

Martin: “Tja, dat wilde mijn baas weten, die verzamelde dat soort gegevens.”

- “Maar de OAS is niet geïnteresseerd in die gegevens, wat ik ze per kwartaal opstuur vinden ze al bijna te veel.”

Martin: “Nee, niet mij baas van de OAS, maar mijn baas op de USA-ambassade, ik ben parttime OAS.”

- “Oh ja? En wat doe je dan zoal op de ambassade?”

Martin: “Ik werk op de administratie en verzamel statistische gegevens over de door hun gefinancierde hulpprojecten.”

Nu was het wel bekend dat de Amerikaanse ambassade nauwlettend in de gaten hield wat er anno 1979-1980 zo allemaal in hun achtertuin gebeurde, vooral in de onrustige periode met de Sandinisten die eerst vanuit Honduras opereerden en nu een antikapitalistisch (lees anti-Amerikaans) bewind hadden met politieke ondersteuning van Cuba. Daar waren ze nogal nerveus over.

Straat markten in Tegucigalpa.

- “Maar alle namen van de campesinos, en waar ze vroeger woonden heb je daar dan toch niet bij nodig?”

Martin: “Jawel, de CIA zoekt uit wat alle familierelaties zijn tussen de campesinos uit de grensstreken en zo kunnen ze opstandelingen vinden.

- “Dus wat je doet is eigenlijk een onderdeel van een CIA-operatie om de familierelaties van de Sandinisten in kaart te brengen?”

Martin: “Ja, ze hebben nu een computersysteem geïntroduceerd waar je alle gegevens van verschillende projecten op invoert en met elkaar kan vergelijken.”

- “Wat is dat, een computersysteem?”

Martin: “Vorig jaar voerden we alle gegevens nog in op ponskaarten, en konden we de ponskaarten sorteren op identieke gegevens, maar het aantal gegevens was beperkt en dan moesten we dat weer met de hand controleren. Een computersysteem werkt als een pons- en typemachine en rekenmachine tegelijkertijd, maar dan elektronisch en je kan veel meer bevolkingsgegevens in een database stoppen en op verschillende manieren met elkaar vergelijken.”

- “En wat is een database?”

Martin: “Dat zijn alle gegevens bij elkaar. Je typt alles in een tabel, net zoals in een boekhoudcahier, dat zie je op een TV-scherm, en de computer sorteert alles op alfabet of nummer of kernwoorden.”

- “Dus toen je die details niet van mij kreeg miste je al die gegevens?”

Martin: “Nou, nee, want we hadden ook de gegevens van de vaccinatie en alfabetisatie-programma’s, en van de INA (agrarisch instituut) en de voedseldistributie. Jullie gegevens zouden een mooie controle zijn geweest zodat we er zeker van waren dat alle ingevoerde gegevens correct waren.

- “Tjonge, interessant hoor, nog een biertje?”

Martin: “Ja lekker, zeg, ga je volgende week nog naar de picknick in Copan?”

Eigenlijk stond ik met mijn mond vol tanden. Het *resettlement* programma van de campesinos werd gebruikt door de CIA om bevolkingsgegevens te verzamelen uit de grensstreken zodat ze beter grip konden krijgen op de Sandinisten. Immers, voordat Somoza in 1979 werd afgezet was er een vrije beweging van campesinos over de grens; die grens was toen nogal theoretisch. Op de picknick kwam ik te weten dat de een miljoen USD voor het *resettlement* project uiteindelijk ook op verzoek van de CIA was aan Policarpo Paz was gefinancierd, hoofdzakelijk om de grensstreek met Nicaragua op te ruimen en een betere scheiding tussen Honduras en de Sandinisten – Communisten – Marxisten - antikapitalisten in te stellen. De helft werd dan niet uitbetaald aan de INVA en Policarpo Paz hield zich afzijdig.

Zonder pottenkijkers was het makkelijker voor legereenheden de grensstreek te ‘zuiveren’. Zo heette dat.

- “Shit”. Blijkbaar was ik dus onder het mom van ontwikkelingshulp bezig met de uitvoering van een CIA-programma dat de uitbreiding van het Communisme moest voorkomen. Dat hadden ze bij de OAS er niet bij verteld.

De USA-CIA wilde niet dat de communistische tendensen naar Honduras oversloegen. NIMBY

Campesino registratie, Contra's en vluchtelingen.

Na deze ‘openbaringen’ van Martin en zijn collega van de Amerikaanse ambassade was bij mij de vertwijfeling toegeslagen. Aan de ene kant voerde ik een project uit voor de verbetering van de levensomstandigheden van de campesinos, zoals ontwikkeling van aardbevingsbestendige huizen, betere bouwmaterialen en efficiëntere rookvrije keukens, maar aan de andere kant bleek het project de onafhankelijkheid van diezelfde campesinos aan te tasten. Erger nog, ze probeerden via familierelaties de Sandinisten eruit te filteren en zo de uitbreiding van het socialistische bewind vanuit Nicaragua naar Honduras een halt toe te roepen. En nog erger, de campesinos moesten zelfs een gedeelte van het geld terugfinancieren aan het INVA zodat die hun eigen bureaucratie in stand konden houden.

Het eerste jaar waren ik en mijn INVA-collega druk bezig geweest met het ontwikkelen van de projecten, materialen, planning en productie, maar nu, na anderhalf jaar, kon ik even terugkijken op de vele resultaten. De tweede helft van de financiering, de andere half miljoen USD, was aangevraagd bij het office van de president, en wanneer het geld binnen was konden we beginnen aan de infrastructuur en de voltooiing van de *settlements*. Dat geld was hard nodig want van alle financiering schema's die we uitgedacht hadden, en de verschillende overeenkomsten die we gemaakt hadden met de campesinos leverden vooralsnog geen geld op. Eerst moesten de huizen worden afgebouwd en de campesinos moesten de tijd hebben om een behoorlijke landbouwproductie te leveren.

Mijn persoonlijke dilemma bestond er uit of ik door moest gaan met het ondersteunen van het bouw en infrastructuur programma voor de campesinos, het opzetten van kleine werkmaatschappijen en dergelijke, of dat ik bezig was om via het INVA een imperialistische (tactische) manoeuvre te ondersteunen om de grensgebieden te ontruimen zodat de Contra's zich daar beter konden ontwikkelen. Die contra revolutionairen die na het omverwerpen van het Somoza bewind zich langs de Hondureense grenzen georganiseerd hadden, werden gesteund door USA-financiering (lees CIA) om de door Cuba gesteunde Communisten weer uit Nicaragua te verdrijven.

Bijna een half jaar voordat mijn DGIS-contract eind 1981 afliep, en dus ook mijn overeenkomst met de OAS, moest ik dus bedenken of dit nu wel was wat ik me had voorgesteld van ontwikkelingswerk.

Een ander project stond daarmee ook wat duidelijker op de (politieke) kaart. Dat was het eerdergenoemde nationale alfabetisatie project waar ook 'onze' campesino groepen aan deel moesten nemen. Uiteraard was het met de geletterdheid van de rurale bevolking slecht gesteld, maar de financiering via de hulp van een breed ruraal onderwijsprogramma was maar voor een klein deel liefdadigheid.

Toen het nationale alfabetisatie programma werd goedgekeurd (OAS-financiering aan de UNICEF), waren er meteen 200 militaire jeeps beschikbaar om het programma uit te voeren. Geproduceerd door een fabriek in de USA, maar formeel geen legeruitrusting, dus geen militaire hulp. Binnen een maand waren ze over het hele land verdeeld, maar behoorlijk onderwijsmateriaal was nog in geen velden of wegen te bekennen.

In de nieuwe settlements moesten we ook toiletten introduceren ter verbetering van het sanitair.

Hogere Politiek.

Na een verwoestende aardbeving op 23 december 1972 in Mangua, de hoofdstad van Nicaragua (foto), heeft de toen zittende regering onder leiding van president Somoza het grootste deel van de internationale humanitaire hulp gelden gestolen.

Dat was een grote stimulans voor de sinds 1963 groeiende socialistische beweging die een einde wilde maken aan de decennia durende overheids corruptie, het nepotisme van de president en het kapitalisme in het algemeen. Uiteindelijk werd Somoza en zijn regering pas in juli 1979 verdreven en het Sandinisme in Nicaragua tot nationale politiek verheven.

Zelfs de reclame borden langs de weg leken op de borden die overal in Cuba stonden.

De beweging werd echter financieel en militair ondersteund door Cuba, met indirecte ondersteuning uit Moskou. Dat laatste was weer een zorgenkindje van de CIA die moest voorkomen dat deze socialistische en communistische beweging tegen het kapitalisme zich verder naar het noorden uitbreidde. Nicaragua, net als Cuba, moest geïsoleerd worden en de grenzen goed bewaakt zodat de rebellen geen wapens binnen konden brengen. Vandaar da de grensstreken ontruimd moesten worden. NIMBY.

Een van de resultaten van het groeiend aantal schermutselingen tussen de Sandinisten en de Contra's in Nicaragua, de voetbaloorlog met El Salvador en de FAR guerrilla-activiteiten in Guatemala was, dat er anno 1980 in Honduras steeds meer vluchtelingen aanwezig waren. Een vijftiental campesino groepen waren dan wel met behulp van de INVA verhuisd, maar ondertussen waren er al meer dan 50,000 vluchtelingen die ook in de gaten gehouden moesten worden, vandaar het nationale alfabetisatie programma. Het gebruik van de project gegevens van de verschillende hulpprojecten en de toepassing en de nieuwe computers waren daarbij kostenbesparende en tijdsbesparende hulpmiddelen.

Nicaragua

Met een paar andere Nederlanders konden we als niet-Hondurezen wel de grens over en hadden we een weekeind georganiseerd, waarbij we met eigen auto's over de grens konden. Bij de douane, migratie, visa en passencontrole ging alles behoorlijk traag, maar Paul en Francien, een stelletje dat een half uur later dan wij bij de douane aankwam, bleek aan de Nicaragua kant van de grens opeens zeer snel van de ene ambtenaar naar de andere door te schieten.

Zelfs een ander stel Nederlanders dat lijdzaam stond te wachten aan een tafeltje met een Sandinistische ambtenaar werd gewoon gepasseerd door Paul die zijn twee paspoorten naar voren stak, een paar woordjes zei, meteen een paar stempels kreeg en door kon naar de volgende tafel. Zo drong hij bij drie Nederlanders voor en stond zelfs eerder buiten dan de anderen die nog aan de balie op hun stempel stonden te wachten. Nu wisten wij wel dat Paul een sympathisant was van rebellenbeweging, maar hoe hij dat flikte bij de douane, was een mysterie, en dat hij voordrong bij zijn Nederlandse collega's werd niet erg door deze gewaardeerd. Die truc bij de douane bleef ook ons verbazen, maar na een paar dagen kwamen we erachter hoe het werkte.

Onder de Sandinisten was er een 'geheim' teken afgesproken. Dat bestond uit het kruisen van de middenvinger van de linkerhand over de wijsvinger ernaast. Dat mocht je dan alleen in een flits aan de aangesproken persoon laten zien. In het grenskantoorje had Paul dat gedaan door de vingers onder de paspoorten te houden en heel kort, buiten het zicht van de andere persoon die vooraan in de rij stond, even om te draaien; genoeg voor de ambtenaar om het wel te zien. Paul was dus een Sandinisten sympathisant en kreeg meteen voorrang, ook later bij het boeken in het hotel. Voor de andere Nederlanders was hij gewoon een asociale voordringende klootzak.

Na een erg interessant weekeinde met onder andere een bezoekje aan een van de open vulkanen waar je diep beneden de gloeiende lava zag, gingen we weer in konvooi terug naar Tegucigalpa. Ook Paul en Francien waren weer bij de groep gevoegd. Terloops vertelde Paul trots dat hij van een van zijn contacten een Engelstalige kopie van Das Kapital van Karl Marx te pakken had gekregen, een dikke pil die niet in Honduras te krijgen was, maar die hij als een soort bijbel waardeerde.

Misschien wist hij het niet, maar in Honduras was het boek verboden, en toen moest Paul bij de Hondureense douane zijn bagage openmaken.

Nu wisten de Hondurezen wel dat er geen Communistische pamfletten en propaganda materiaal het land in mocht, maar goed Engels lezen, of hun kennis van literatuur was niet bijster groot.

Douane: “Wat is dit voor boek, waar gaat het over?”

Paul: “Dat lees ik in de vakantie, het gaat over kapitaal en zo, kijk maar, de titel is ‘Het Kapitaal’, erg interessant hoor.”

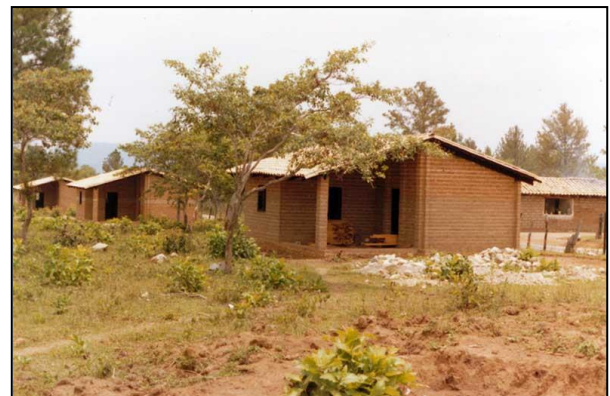
Douane: “Oh, capitalist, money money, America, very good, thank you. Have a nice day, bye, bye.”

Geld is op, wegwezen.

De tweede tranche financiering van een half miljoen USD voor de volgende anderhalf jaar kwam maar niet, en navraag bij de directeur van het INVA bleek dat geld van de president Policarpo Paz García moest komen, omdat het van zijn eigen speciale account moest worden overgemaakt.

De tijd begon te dringen en uiteindelijk heb ik met toestemming van de INVA-directeur de het Kabinet van de President gestapt om navraag te doen over de toegezegde financiering van de tweede tranche. Ik werd desgevraagd wel geïnformeerd dat oorspronkelijk de 1.000.000 USD wel op de speciale interest account van de president had gestaan, maar dat de president het een jaar geleden reeds had gebruikt voor wat anders.

Dat was dus het abrupte einde van de 15 projecten, want het INVA had op dat moment geen ander budget voor de voortzetting gepland. Mijn collega-architect en ik werden overgeplaatst naar de stedelijke afdeling om een nieuwe stadsuitbreiding te monitoren. Hij verdween echter voor meer lucratieve activiteiten. Het enige wat ik nog heb kunnen doen was om gedurende mijn laatste ronde langs de projecten de campesinos te adviseren toch vooral alle financiële contracten te vernietigen en ze te adviseren de geplande betalingen niet na te komen.

De conclusie was dat de CIA (via de OAS) dat geld op de rekening van de president had gezet. Omdat het een persoonlijke speciale account was, kon hij met het geld doen wat hij wilde. Het gegeven dat we met de INVA op schema lagen met de uitvoering en de besteding deed weinig ter zake.

Direct daarna werd ik door de directeur van de INVA, een ex-militair van de vroegere militaire Junta “gevraagd” om verder niets te vragen of over het verdwenen geld te zeggen, op straffe van onmiddellijke deportatie. Mijn huidige contract kon ik verder afmaken met een verslag over de urbane ontwikkelingen, absoluut niet over de rurale projecten. Afronden, beëindigen en snel het land verlaten, geen vakantie meer, alles geheel in overeenstemming met de directie van de OAS.

Verslag maken van de nieuwe urbane ontwikkelingen en werk afronden.

Honduras was in de jaren tachtig een uitvalsbasis geworden voor de USA (met Reagan als nieuwe president) voor irreguliere oorlogsvoering tegen communistische Sandinisten en linkse geurrilla bewegingen uit El Salvador en Guatemala.

Opleiding ontwikkelingshulp.

In Amsterdam raakte ik in 1982 betrokken bij de realisatie van een tentoonstelling in het Koninklijk Instituut voor de Tropen over aangepaste technologieën in het milieu en de samenleving, een aantal waarvan uit ontwikkelingslanden kwamen. Zo werd ik in 1982 door de opleidingsafdeling van het KIT gevraagd om met mijn tien jaar ervaring in verschillende ontwikkelingslanden een spreekbeurt te geven over de mogelijke problemen die nieuwe ontwikkelingswerkers konden tegenkomen in den vreemde. Het was een kleine groep van nog geen 20 personen die uitgezonden zouden worden, en in het KIT op een voorbereidingscursus en talencursus zaten. Een van de jongens zou uitgezonden worden naar Yemen A.R. (*Arabic Republic*); Maarten de Jong, een irrigatiedeskundige, de anderen weet ik niet meer.

Als voorbeeld had ik de door mij meegemaakte conflictsituatie in Honduras gekozen, in een tabel gepresenteerd en mondeling toegelicht.

In het kort weergegeven:

Officiële doelstelling volgens de project documentatie.	Werkelijke doelstelling of schaduwmotieven
1. De Verenigde Staten van Amerika, AID via de OAS.	
Het geven van ontwikkelingshulp. Verbetering agrarische productie. Verbetering van de inkomens van de campesinos. Het geven van meer vrijheid aan de campesinos.	Politieke en commerciële invloed in Centraal Amerika. Afhankelijkheid van Honduras van exportmarkt USA. Deviezen en verkoop van militaire steun en wapens, auto's. Vrijmaken van grensgebieden voor Contra operaties tegen de Communistische Nicaraguaanse Sandinistas. Communistische invloed van Cuba beperken. Controleren van de campesinos, hun families en hun sociale organisaties.
2. Hondureense regering	
Verbetering van de landbouw. Nieuwe landbouw nederzettingen. Verbeteren inkomen en infrastructuur campesino dorpen. Stemmen winnen in de rurale gebieden	Accepteren van militaire operaties in de grensgebieden ter ondersteuning van de Contras, gefinancierd door CIA. Campesinos rustig houden en financieel binden en afhankelijk maken van leningen. Wegsluizen (stelen) van ½ miljoen USD door president als bonus voor het toelaten van de lokale CIA-interventie en de andere kant opkijken. Aanblijven is continuering van corruptie en diefstal.
3. INVA woning instituut	
Aandacht voor de non-urbane gebieden en ervaring opdoen rurale settlements. Ontwikkelen bouwmethodes voor campesinos.	Uitbreiding werkterrein, nieuwe werkmethodes, verhoging omzet en verlaging kosten per woning. Kennisonwikkeling voor urbane gebieden waar geld verdiend kan worden aan grondtransacties en commissies over contracten met aannemers bouw en infrastructuur.

4. Personeel INVA, architecten, ingenieurs	
Nieuwe producten en technieken of ontwerpen ontwikkelen. Werk ervaring opdoen voor later. Werkgelegenheid, salaris, reiskosten vergoeding.	Eigen budget en programma; autonomie. Commissies voor contracten, bijverdiensten. Vergroten omzet en groei organisatie. Werkgelegenheid, salaris, reiskosten vergoeding. Gebruik auto's voor privédoeleinden.
5. Campesinos	
Ontsnappen aan militair geweld in de grensgebieden. Betere bestaansmogelijkheden en eigen grondbezit. Betere woon-werk infrastructuur. Verbeterde toegang tot verkoopmarkten voor hun landbouwproducten.	Onafhankelijkheid en veiligheid bestaan. Betere bestaansmogelijkheden en eigen grond bezit. Betere woon-werk infrastructuur. Verbeterde toegang tot verkoopmarkten voor hun landbouwproducten. Onderverhuren van de extra woning. Opsplitsen van multi-familie gezinnen.

Mijn argumentatie in deze presentatie was dat er op bijna elk niveau er een verschil bestond tussen de officiële doelstellingen en de verborgen of schaduwdoelstellingen. Hoe hoger het niveau van de personen in de projectorganisatie, hoe groter de verschillen konden zijn. In het geval van de CIA was het verschil zelfs bijna tegenovergesteld. De Amerikaanse hulp werd gebruikt om van de Hondureense regering toestemming te krijgen om in hun grensgebieden te opereren en de bevolking te “monitoren”. Dat monitoren bestond uit boeren verhuizen uit de grensgebieden en hun familierelaties registreren.

De Hondureense militaire aankopen versterkten hun financiële relatie en afhankelijkheid van de USA en business voor de USA auto-industrie (verkoop 100 Jeeps). Het geld wat voor de infrastructuur van de nieuwe campesino dorpen was werd “gestolen” door de president door middel van de privé-account constructie. Uiteindelijk zitten de campesinos met half afgemaakte dorpen, en de INVA kan het niets schelen want ze kunnen er niets aan verdienen.

In plaats van meer onafhankelijkheid en verbetering van hun levensomstandigheden, belanden ze dus feitelijk in een door de overheid gecontroleerde en gemanipuleerde situatie, die minstens even slecht was als daarvoor. Niks onafhankelijkheid, maar meer overheidscontrole. Opmerkelijk is ook dat op het niveau van de campesinos zelf de verschillen tussen de officiële belangen en de werkelijke belangen nauwelijks bestonden, die waren op hoofdpunten zelfs gelijk.

Hoewel sommige cursisten het een interessant verhaal vonden, en zelfs een van de cursisten beaamde dat anno 1980 de ontwikkelingshulp sterk geïnspireerd was om een tegendruk te geven tegen de wereldwijde communistische ontwikkelingen en de koude oorlog, vonden anderen weer het verhaal overdreven of ongeloofwaardig. Het was een desillusie van hun mooie motieven voor altruïstisch werk.

Maarten de Jong, gepland om naar Yemen A.R. te gaan, protesteerde hevig. “Het was niet waar, je probeert ons maar wat wijs te maken, een verzonnen verhaal.”

- “Nee hoor, ik kom pas net geleden uit Honduras en ik ben zowat het land uitgezet toen ik er achter kwam dat de president de helft van de project fondsen a raison van een half miljoen USD had geïncasseerd. Dat was gewoon zakgeld voor het toelaten van de anti-Sandinistische CIA operaties.”

Maarten: “Je had van die diefstal door de president toch meer werk van kunnen maken?”

- “Zo makkelijk gaat dat niet.

In de eerste plaats kan de president met het geld doen wat hij wil, het staat immers op zijn eigen account.

In de tweede plaats staat de president waarschijnlijk boven de wet zoals in meer landen het geval is.

In de derde plaats zal niemand toegeven dat hij corrupt is of uitleggen hoe hij het geld had gestolen.

En tot slot, niet onbelangrijk: Het aanklagen van hooggeplaatste politici of de CIA staat bijna gelijk aan zelfmoord. Je zou zelf eens iets kunnen lezen hoe het gesteld is met de rechten van de campesinos in Latijns-Amerika, of wat er gebeurt met mensen die het niet met het lokale bewind of de CIA eens zijn.”

Als illustratie vertelde ik ook de geschiedenis van de ontwikkeling van het grote hydro-elektrische project El Cajon (Central Hidroeléctrica Francisco Morazán).

De ongeveer 270 meter hoge stuwdam was reeds een aantal jaren in de planning en in 1980 werd er uiteindelijk met de bouw begonnen. Dat kon pas nadat in 1979 de kostprijs van de bouw verschillende malen met tientallen miljoenen USD omhoogging omdat alle betrokken regeringsleiders en de president zelf commissies vroegen voor hun handtekeningen ter goedkeuring. Verschillende politici inclusief de president werden er multimiljonair van. Officieel was het voor de energievoorziening en de industriële ontwikkeling en de financiële onafhankelijkheid van Honduras. In werkelijkheid zouden de leningen van 500 miljoen USD Honduras voor vele tientallen jaren binden aan valutabetalingen. En natuurlijk werden er duizenden campesinos van hun landerijen en fincas verdreven, maar ja dat waren maar campesinos.

De problematiek in Guatemala was ongeveer hetzelfde. Ook hier stond de overheid onder sterke invloed van de USA en de CIA.

De moraal van het verhaal was dat alles er niet altijd zo mooi uitzag als het in de officiële documenten wel werd voorgesteld, maar dat er vaak belangrijke secundaire (of verborgen) argumenten zijn die niet in overeenstemming waren met de mooie doelstellingen van de ontwikkelingshulp. Zelfs als je zelf de beste bedoelingen hebt, kan het anders uitpakken omdat je vaak in een structuur werkt waar je niet voldoende inzicht of controle over hebt.

Twee dagen later had ik een nabespreking met de KIT-cursusleiding. Wat bleek, Maarten de Jong was na mijn lesprogramma helemaal overstuur bij de cursusleiding gekomen, hij was mentaal volledig in de war geraakt door mijn verhaal over Honduras. Hij was zo erg gestoord dat de cursusleiding hem een paar dagen eerder voor het weekeinde naar huis had gestuurd omdat hij –quote-: “Niet meer na kon denken of de taal cursus doen”.

- “Wel als je van zo’n verhaal in de war raakt of overstuur, dan ben je volledig ongeschikt voor ontwikkelingshulp. Ik denk dat je aan Maarten de Jong moet adviseren om toch maar ander werk te gaan zoeken, want dat je met zo’n emotionele instelling in een land als Yemen niet op zijn plaats bent.”

Het toeval wilde echter dat er op 13 december 1982 een zware aardbeving in Yemen A.R. was en ik enkele maanden later werd uitgezonden naar Dhamar om aan een door Nederland gefinancierd herbouwprogramma te werken. Tegen die tijd had ik de cursist Maarten de Jong allang vergeten, en wist in het geheel niet of hij nu wel of niet naar het irrigatieproject in Yemen was gegaan.

Zie het verhaal over Yemen A.R. 1982-1984 wat er verder met die Maarten de Jong gebeurde.

Orkaan Mitch 1998

De orkaan Mitch heeft in oktober 1998 een paar van de rurale *settlements* die we in 1980 hadden ontwikkeld en gebouwd letterlijk weggevaagd. Eerst langs de noordkust en toen in het binnenland. In 1980 was er volgens de INVA geen sprake van orkaangevaar, maar wel aardbevingen.

Route van de orkaan Mitch die aan de noordkust aan land kwam, zich heel langzaam verplaatste en daardoor veel overstromingen en heel veel schade tot gevolg had met 11.000 doden en 11.000 vermisten.

Dit geeft aan dat je op microniveau wel een resultaat kan bereiken, maar dat op mondiaal niveau het maar betrekkelijk is als daar de situatie veranderd. Die grote orkaan had te maken met de klimaat- en milieu problemen waarbij de wereld energieconsumptie en de hoge CO₂ uitstoot een hele belangrijke factor is. Constante ontbossing in Centraal en Zuid-Amerika, speciaal in de Amazone regio lijkt ook sterk te maken te hebben met de groei van de grootte en het aantal van de orkanen in het Caribische gebied.

Bij orkaanrisico zou je juist zware materialen moeten gebruiken om orkaanbestendig te zijn en geen open veranda of overhangend dak gebruiken, tenzij de losse pannen makkelijk van de dakconstructie afwaaien wanneer de wind er onder komt. Het zware gebouw blijft dan staan.

Het gebruik van zware bouwmaterialen is precies tegenovergesteld aan de noodzaak voor de bouw van aardbevingsbestendige huizen, waar juist het gewicht laag moet worden gehouden.

Met nieuwe kennis over het klimaat, moet dus aan andere voorwaarden worden voldaan, waarbij aan de orkaanbestendigheid van woningen nu wellicht een grotere waarde moet worden toegekend dan aan aardbevingsbestendigheid. Energie gerelateerde projecten zoals de aanleg van kleine hydro-elektrische projecten in plaats van grote en dure dammen, en de lokale productie van zonneboilers moeten gestimuleerd worden³. Dorpelingen moeten toegang hebben tot energiezuinige kooktoestellen en kookmethodes (minder: kappen, werk, hout, rook, ziek en minder CO₂ uitstoot voor miljoenen).

In 2010 werd ik door de PUM (Programma Uitzending Managers) gevraagd om technische ondersteuning te geven aan het AHPPER-project. Asociacion Hondureno de Pequeñas Proyectos de Electrificación Rural. Met het project probeerde men meer energie te genereren om het groeiende tekort aan elektriciteit in de twee hoofdsteden het hoofd te kunnen bieden⁴. Omdat producten uit de USA zonder veel importkosten makkelijk aangeschaft konden worden was het aantal energievervlindende airco's zeer sterk toegenomen, waardoor de nationale elektriciteitsmaatschappij midden overdag niet meer de nodige energie kon voorzien. Een kleine berekening gaf echter aan dat als je de gebouwen beter zou isoleren er 1/3 van alle elektra bezuinigd kan worden, omdat de airco's en koelkasten dan minder hard hoefden te werken. Dat laatste was echter niet in het belang van de importeurs van die airco's. Het was ook niet in het belang van de WereldBank die wel een lening wilde geven voor een andere grote Hydro-elektrische dam, maar niet aan de bouwwereld voor isolatie.

³ Het financiële debacle van de grote dam El Cajon duurde nog 30 jaar, terwijl er een groot potentieel in Honduras bestond voor kleinschalige hydro-elektrische projecten. Overheidsfunctionarissen kunnen daar niet genoeg aan "verdienen" en ministers wel aan grote importen uit de USA en internationale contracten. Eenvoudige zonneboilers werken uitstekend en verminderen de afhankelijkheid van brandhout voor het verwarmen van water. Indirect maken ze het werk van de vrouwen makkelijker.

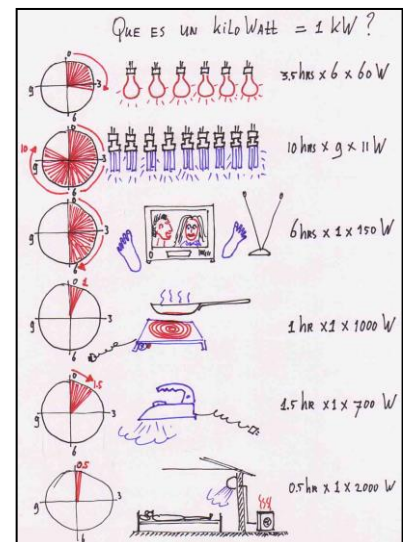
⁴ Omdat het mega-project El Cajon uit 1980 nog steeds niet was afgelost was er geen belangstelling om andere hydro-elektrische projecten internationaal te financieren.

Tijdens een vergadering met de nationale elektriciteitsmaatschappij en financiers van de Wereldbank bleek dat men daar misschien niet aan gedacht had, maar vooral niet relevant vond.

Het probleem was hoofdzakelijk dat de elektriciteitsmaatschappij wilde uitbreiden (meer omzet, groter worden) zodat ze met de huidige capaciteit wel voldoende elektriciteit hadden. Van gebouwen isoleren had men geen verstand.

De Wereldbank op haar beurt zag niet hoe ze aan een internationale lening konden verdienen voor gebouwen isoleren. Het reduceren van de import van elektrische boilers ten behoeve van de ontwikkeling van een lokale zonneboiler industrie leek ook al te ingewikkeld. Tenslotte werd er nu meer verdiend aan de import van airco's en elektrische waterboilers dan aan isolatiematerialen. Zonneboilers waren pas recent in opkomst.

Met schetsen werd duidelijk gemaakt hoeveel stroom een airco verbruikt.

De PUM-missie voorzag niet dat er voldoende tijd uitgetrokken werd om met de nationale overheden te overleggen. Het is de vraag of UNDP, die mijn bevindingen heeft genoteerd, wel in staat was om de punten duidelijk over te brengen naar de overheidsinstanties, zodat deze zouden leiden tot een betere politiek en besluitvorming die meer rekening houdt met het milieu en de lokale economie in plaats van de importbelangen van de elite.

Ook is er een interessant artikel van Marjolein van de Water – (26/09/11) over de besteding van 9 miljoen Euro door Nederland en 29 miljoen Euro door Guatemala, aan een haven die vlak na de voltooiing is dichtgeslibd. Dat had men van tevoren zien aankomen, maar toch het project doorgezet.

De omstreden, en inmiddels dichtgeslibde haven in Champerico, Guatemala. © Gobierno de Guatemala

Een Nederlands ingenieurs bedrijf Royal Haskoning had advies gegeven en het Nederlandse baggerbedrijf Van Oord heeft het uitgevoerd, maar de lokale bevolking heeft er slechts een heel groot zwembad aan overgehouden. In dit geval was het dichtslibben wel in de voorstudie voorzien, maar er waren geen maatregelen genomen om dat te voorkomen. Dat probleem en de kosten werden naar de toekomst doorgeschoven voor de overheid en niet opgelost. De vraag die zich opwerpt is wat dit voor reclame is voor de Nederlandse waterbouw waar men zich internationaal of wereldwijd op wil profileren, of dat het reclame is voor de Nederlandse ontwikkelingshulp waar men zo trots op is? Geen van tweeën dus. Wat voor andere economische belangen liggen er nu voor Nederland in Centraal Amerika zoals in Guatemala en Honduras?

Tussen 1990 and 2005 waren er op de ambassades sectordeskundigen gestationeerd die op verschillende terreinen van armoedebestrijding, gender, *good governance* en milieu de projectvoorstellen moesten beoordelen of duurzaamheid (*sustainability*). Die beoordelingen werden dan nog eens door DGIS in Den Haag geverifieerd, speciaal als het om grotere bedragen ging. Dat is dus niet gebeurd; bovendien werd omwille van een beetje werkgelegenheid van een Nederlandse baggeraar de Guatemalteekse regering opgezadeld met een witte olifant van ruim 30 miljoen Euro.

*****